

Het Vlaamse jeugddelinquentierecht en het Nederlandse adolescentenstrafrecht.

Stefaan Pleysier | LINC | André Van der Laan | WODC

De rol van wetenschappelijk onderzoek in het Vlaamse jeugddelinquentierecht en Nederlandse adolescentenstrafrecht

Stefaan Pleysier

Leuvens Instituut voor Criminologie (LINC)

André van der Laan

WODC & Universiteit Leiden, Jeugdrecht

Inhoud

- Inleiding
 - van intuïtie naar wetenschap
 - het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen
 - het adolescentenstrafrecht in Nederland
- De rol van wetenschap in het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen
 - in de aanloop, totstandkoming en uitrol
- De rol van wetenschap in het adolescentenstrafrecht in Nederland
 - in de aanloop, totstandkoming en uitrol
- Discussie en conclusie

TOM DAEMS, ANTONY PEMBERTON, STEFAAN PLEYSIER & DIRK VAN DAELE (EDS.)

Strafrechtelijk beleid in een vergelijkend perspectief

EEN BLIK OP DE LAGE LANDEN

Boomjuridisch
Antwerpen

2 EEN VERGELIJKENDE STUDIE NAAR DE ROL VAN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK EN EVIDENCEBASED INZICHTEN IN HET VLAAMSE JEUGDDELINQUENTIERECHT EN HET NEDERLANDSE ADOLESCENTENSTRAFRECHT

Stefaan Pleysier, André van der Laan en Johan Put

2.1 INLEIDING

“In welke mate moet een juridisch systeem wetenschappelijk gefundeerd zijn?” Met die vraag startten Put, Franssens, Rom en Troonbeeckx¹ hun hoofdstuk ‘Jeugdcriminologie en jeugdrecht: een vruchtbare interactie?’ in het liber amicorum voor Johan Goethals. De auteurs stellen terecht dat aan die vraag in België nog maar weinig aandacht is besteed, en kijken in het vervolg van hun bijdrage onder andere over de grenzen van ons land, om de kruisbestuiving en wisselwerking tussen beleid, praktijk en wetenschappelijk onderzoek in het domein van het jeugdrecht te analyseren.

Sedert 2011 zien we op dat vlak, zowel in België en Vlaanderen als in Nederland, enkele opvallende ontwikkelingen in het domein van het jeugdrecht waarbij expliciet wordt verwezen naar de rol van wetenschappelijk onderzoek. Na de zesde staatshervorming in België werd Vlaanderen bevoegd voor de aanpak van jeugddelinquentie en is in Vlaanderen op 1 september 2019 ook een nieuw decreet jeugddelinquentierecht in werking getreden. In dat decreet, dat de aanpak van jeugddelinquentie voor jongeren van twaalf tot en met zeventien jaar regelt, is het evidencebased werken expliciet benoemd als een van de centrale principes. In Nederland kan sinds 1 april 2014, door de invoering van het adolescentenstrafrecht, voor jongeren van zestien tot drieëntwintig jaar bij het plegen van een misdrijf de keuze worden gemaakt om ze volgens het jeugdstrafrecht of het volwassenstrafrecht te berechten. De invoering van dat adolescentenstrafrecht is (grotendeels) gebaseerd op recente wetenschappelijke inzichten met betrekking tot de

Inleiding

- Van intuïtie naar wetenschap
 - duidelijke trend
 - new public management
 - evidence-based beleid en praktijk in non-profit
 - haalbaarheid en werkzaamheid, efficiëntie en effectiviteit, targets en kpi's,...
 - keerzijde en valkuilen
 - voorkeur voor brede invulling ipv strikte definitie

Inleiding

- Het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen
 - gefaseerd in werking sinds 1 september 2019
 - aanpak van jeugddelinquentie voor 12 tot 18 jaar
 - evidence-based werken als een van de centrale principes
- Het adolescentenstrafrecht in Nederland
 - in werking sinds 1 april 2014
 - mogelijke aanpak van delinquentie voor 16- tot 23-jarigen
 - obv recente inzichten mbt sociale, psychische en neurobiologische ontwikkeling

Inleiding

- Beschrijvende, vergelijkende analyse
- De rol van wetenschappelijk onderzoek
 - in de *aanloop, totstandkoming en uitrol ...*
 - ... van het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen
 - ... van het adolescentenstrafrecht in Nederland

De rol van wetenschap in het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen

- *De aanloop*
 - decreet jeugddelinquentierecht als voorlopig eindpunt
 - wat voorafging...
 - (federale) jeugdbeschermingswet van 1965
 - archetypische beschermingsmodel
 - niet zonder discussie...
 - voldoende effectief?
 - voldoende geloofwaardig voor ernstige/herhaalde jeugddelinquentie?
 - voldoende rechtswaarborgen?
 - aandacht voor slachtoffer?

De rol van wetenschap in het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen

- *De aanloop*
 - decreet jeugddelinquentierecht als voorlopig eindpunt
 - wat voorafging...
 - commissie Cornelis (1992)
 - na uitgebreide consultatie wetenschappelijke wereld en werkveld
 - rapport Walgrave (1997)
 - mogelijkheid van herstelgericht jeugdsanctierecht?
 - gebrek aan multidisciplinaire benadering
 - nood aan professionele medewerkers en wetenschappelijke inzichten mbt menselijke gedrag
 - voorontwerp Maes (1998)
 - wetsontwerp Onkelinx en hervorming van 2006

De rol van wetenschap in het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen

- *De aanloop*
 - decreet jeugddelinquentierecht als voorlopig eindpunt
 - wat voorafging...
 - regering Di Rupo (2011)
 - zesde staatshervorming en regionalisering jeugddelinquentie
 - werkgroep Jeugdsanctierecht (2012, 2014)
 - vijf richtinggevende principes
 - op basis van wetenschappelijk onderzoek en mensen- en kinderrechtelijke kader
 - conceptnota Vandeurzen (2015)
 - aanpak afgestemd obv 'vernieuwde (jeugd)criminologische inzichten'
 - 'wat werkt versterken, andere interventies bijsturen of verlaten'
 - aanzet tot voortraject

De rol van wetenschap in het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen

- *De aanloop*
 - decreet jeugddelinquentierecht als voorlopig eindpunt
 - wat voorafging...
 - voortraject
 - wetenschappelijke omgevingsanalyse
 - zes themagroepen met actoren uit beleid, praktijk en onderzoek

De rol van wetenschap in het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen

- *De totstandkoming*
 - van voorontwerp tot decreet
 - eerste voorontwerp (juli 2017)
 - adviesronde en hoorzittingen
 - waardering 'wetenschappelijk onderbouwd jeugddelinquentierecht'
 - tweede voorontwerp (dec 2017)
 - adviezen, hoorzittingen, amendementen
 - goedkeuring Vlaamse regering (13 juli 2018) en Vlaamse parlement (15 febr 2019)
 - gefaseerd in werking sinds 1 september 2019

De rol van wetenschap in het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen

- *De totstandkoming*
 - uitgangspunten van het decreet
 - evidence-based benadering als belangrijk werkingsprincipe
 - ‘kennis en inzichten uit wetenschappelijk onderzoek en goede praktijken’
 - ‘gebaseerd op kwantitatieve en/of kwalitatieve gegevens’
 - ‘zicht krijgen op het effect van reacties tav minderjarigen die jeugddelicten plegen’
 - systemen van registratie, monitoring, rapportering en evaluatie
 - ‘meer wetenschappelijk onderbouwd en gericht beleid tav jeugddelinquentie’
 - ‘bij voorkeur interventies die hun effectiviteit kunnen beschrijven’
 - ‘gebruiksvriendelijke interventiedatabank’
 - bundelen ‘goed onderbouwde en effectieve reacties’
 - ‘wat werkt’ in nationaal en internationaal onderzoek
 - niet beperkt tot reductie van recidive

De rol van wetenschap in het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen

- *De uitrol*
 - opvolging en evaluatie van het decreet
 - vooronderzoek Steunpunt WVG ‘monitoring en evaluatie van het decreet’
 - beleidstheorie en nulmeting
 - onderzoeksprogramma voor structurele monitoring en evaluatie
 - evaluatie decreet binnen drie jaar (art. 88): onderzoek Steunpunt WVG gestart in augustus 2023
 - ander Steunpunt WVG onderzoek
 - vooronderzoek recidive en desistance
 - evaluatie delictgerichte contextbegeleiding
 - longitudinale trajecten jeugdhulp
 - ander onderzoek
 - databank ‘kwaliteitsvolle praktijken’ (Expoo)

De rol van wetenschap in het adolescentenstrafrecht in **Nederland**

- *De aanloop*
 - sinds de jaren 1950 aandacht voor speciale bejegening van adolescenten
 - aanbevelingen o.b.v. juridisch, statistisch, sociologisch of psychologisch onderzoek door commissies:
 - Overwater (1951): Separaat stelsel voor 18-23/25-jarigen
 - de Jong (1953): Vrijheidsbenaming van jongvolwassenen in speciale jeugdinstelling
 - Wiarda (1971): Opnieuw separaat stelsel voor 18-23-jarigen
 - Anneveldt (1982): Sancties voor 18-24-jarigen conform jeugdsancties
 - **aanpassingen in het (jeugd)strafrecht**
 - 1965 Criteria toepassing volwassenenstrafrecht bij 16-17-jarigen & Jeugdstrafrecht voor 18- tot 21-jarigen
 - Conditioneel (persoonlijkheid dader én omstandigheid feit)
 - Zeer beperkt toegepast
 - 1995 condities toepassing jeugdstrafrecht bij 18-21-jarigen ('of')
 - **geen veranderingen voor jongvolwassenen in het strafstelsel**
 - Wel de praktijk (jongvolwassenenafdelingen GW, en –units bij reclassering), maar tijdelijk

De rol van wetenschap in het adolescentenstrafrecht in **Nederland**

- *De aanloop*
 - pleidooien Doreleijers (2007) en Doreleijers en Fokkens (2012)
 - Leeftijd 18 jaar: niet in overeenstemming met *neurobiopsychosociale* ontwikkeling
 - Rijping relevante hersengebieden bij risicogedrag: pas na 20ste levensjaar & empathisch vermogen pas rond 20-25ste levensjaar
 - 15-24-jarigen een homogener groep dan 12-18 jarigen
 - Raad voor Sanctietoepassing en Jeugdbescherming, RSJ (2011)
 - Vergelijkbare boodschap: ‘onvoltooide’ ontwikkeling & rol van vrienden in adolescentiefase
 - Aanbevelingen: apart jongvolwassenenstrafrecht & afschaffing voorbehoud bij artikel 37c IVRK
 - trans-Atlantisch onderzoek Loeber en collega’s

De rol van wetenschap in het adolescentenstrafrecht in **Nederland**

- *De totstandkoming*
 - Rutte I
 - de ‘adolescentenbrief’ (juni 2011): samenhangende strafrechtelijke aanpak voor adolescenten
 - Rutte II
 - Memorie van Toelichting (december 2012) ‘ tot invoering adolescentenstrafrecht’, met verwijzing naar wetenschappelijk onderzoek:
 - oververtegenwoordiging 16-23-jarigen in criminaliteitsstatistieken
 - ‘onvoltooide’ ontwikkeling
 - MvT
 - juridisch en beleidsmatig van aard en beschrijving van consultatie adviesorganen
 - waarom en volgens welke wetenschappelijke inzichten ASR zou werken is black box

De rol van wetenschap in het adolescentenstrafrecht in **Nederland**

- *De uitrol*
 - invoering Adolescentenstrafrecht 1 april 2014
 - geen apart stelsel (jeugd / volwassenenstelsel blijft bestaan), maar 19 wetswijzigingen
 - nadruk op:
 - uitbreiding leeftijdsgrens jeugdstrafrecht tot 23 jaar
 - grotere rol in voorfase (OM en advisering reclassering en NIFP)
 - verschijningsplicht
 - flexibel gebruik jeugd / volwassenenstrafrecht
 - toezegging monitoren en evalueren adolescentenstrafrecht
 - in verzoek EK vooral inzicht effect op recidive

De rol van wetenschap in het adolescentenstrafrecht in **Nederland**

- De *uitrol*
 - beleidsrelevant wetenschappelijk onderzoek 2014-2022
 - hoe werkt de aparte bejegening van jongvolwassenen?
 - wat zijn de knelpunten?
 - wat zijn mogelijkheden?
 - monitoren
 - algemene ontwikkelingen en recidive onder jongvolwassen daders & ontwikkelingen op kernindicatoren ASR bij ketenpartners
 - methodologische studies (o.a. validatie van registraties)
 - evalueren vanuit public policy evaluation traditie
 - beleidstheorie
 - proces, kenmerken doelgroep en internationale vergelijking
 - quasi-experimenteel onderzoek naar effecten jeugdsancties voor jongvolwassenen op *resocialisatie* en *recidive*

De rol van wetenschap in het adolescentenstrafrecht in **Nederland**

- *De uitrol*
 - theorie gestuurde beleidsevaluatie van het adolescentenstrafrecht
 - inzicht in *of*, *hoe* en *waarom* veranderingen optreden als gevolg van beleid, opent de 'black box'
 - contributie-analyse
 - reconstrueren beleidstheorie
 - empirisch onderzoek: cijfers en duiding
 - bedoelde gevolgen
 - knelpunten en onbedoelde gevolgen
 - meerdere evaluatiecriteria

De rol van wetenschap in het adolescentenstrafrecht in Nederland: resultaten

criterium	Omschrijving	Bevindingen
<i>Algemene criteria: is ASR veelbelovend en werkt het?</i>		
Relevantie	Maatschappelijk probleem aangepakt? Wetenschappelijke evidentie?	Ja er is evidentie voor ontwikkelingsgericht sanctioneren
Doelbereik	Werkzaamheden organisaties te herleiden tot de aanpak?	Toename advies, toepassing en tenuitvoerlegging
Effectiviteit	Zijn gedragsveranderingen het gevolg van?	Wisselende resultaten: niet effectief
<i>Praktijk criteria: hoe werkt het ASR in de praktijk en welke knelpunten zijn er?</i>		
Efficiëntie	Uitgevoerd als beoogd? Knelpunten?	Variatie in vordering, advisering en executie van jeugdsanctie en jeugdhulp zowel landelijk als lokaal
Afstemming	In hoeverre is er afstemming met de Jeugdwet?	Op papier. In praktijk: Jeugdhulp niet of niet tijdig beschikbaar of niet gefinancierd voor jongvolwassenen
<i>Domein specifieke criteria: knelpunten in het naleven van mensen- kinderrechten in de praktijk van ASR?</i>		
Begrijpelijk proces 'fair trial'	Zijn processen en beslissing begrijpelijk?	Al niet transparant voor professionals Bepaalde motivering, alleen bij verschillend inzicht
Gelijkwaardige kansen	Gelijkwaardige kansen op een jeugdsanctie of -hulp?	Belemmeringen in stelsel en (variatie in) praktijk

De rol van wetenschap in het adolescentenstrafrecht in **Nederland**

- Adolescentenstrafrecht en naleven mensen- en kinderrechten in theorie
 - ontwikkelingsgericht met nadruk op advisering, screening, maatwerk en verschijningsplicht
 - gelijke kansen en een begrijpelijk proces
- ASR in praktijk
 - nul of negatief effect op recidive
 - begrijpelijk proces / sancties
 - Forensische adviezen soms tegenstrijdig, niet altijd begrijpelijk
 - Beslissingen jeugdinrichting of jeugdinterventies niet begrepen
 - gelijke kansen
 - Doelgroep onduidelijk, variatie in gebruik screeners
 - Gebrekkige beschikbaarheid van (forensische) jeugdhulp
- Conclusie adolescentenstrafrecht
 - Is voor jongvolwassenen theoretisch veelbelovend als ontwikkelingsgericht sanctioneren, daarvan zijn in de praktijk signalen, maar voor succesvolle werking zijn aanpassingen nodig aan stelsel en praktijk

De rol van wetenschap in het adolescentenstrafrecht in Nederland: aanbevelingen

- Omschrijf de doelgroep, maak keten breed screeningsinstrument
- Versterk kennis professionals over doelgroep, jeugdsancties en –hulp
- Motiveer toepassing sanctiestelsel
- Verbeter beschikbaarheid ambulante en klinische jeugdhulp, waarborg financiering
- Heroverweeg ‘nee, tenzij’, rekening houdend met dader en slachtoffer
- Vanuit mensen- kinderrechtenperspectief: ‘Recht op een effectieve interventie’?

Discussie en conclusie

- De rol van wetenschappelijk onderzoek bij beleidsvorming
 - het jeugddelinquentierecht in Vlaanderen
 - evidence-based beleid en praktijk als een van de centrale werkingsprincipes
 - systemen van monitoring en evaluatie, databank 'kwaliteitsvolle praktijken'
 - evaluatieonderzoek: systeem en interventie
 - doelstellingen en beleidslogica vaak niet duidelijk
 - omvattend onderzoeksprogramma ontbreekt vooralsnog
 - het adolescentenstrafrecht in Nederland
 - aanwezig, maar niet altijd geëxpliciteerd
 - wens tot *evidence-based policy* (M&E onderzoeksprogramma)
 - doelstelling, beleidslogica en potentiële werking vooraf niet duidelijk

Discussie en conclusie

- Ter afronding
 - wetenschappelijk onderzoek speelt rol van betekenis
 - in de aanloop, totstandkoming en uitrol, in Nederland en Vlaanderen
 - maar...
 - rol is niet duidelijk gedefinieerd en omljnd
 - varieert in de tijd, verschilt tussen Vlaanderen en Nederland
 - twee concrete bemerkingen
 - wetsevaluatie na 3 jaar (Vlaanderen) en na 7 jaar (Nederland)
 - ... beleidstheorie? onderzoeksprogramma?
 - focus op effectiviteit en *'wat werkt?'*
 - ... bredere insteek in Vlaanderen i.v.m. Nederland
 - ... kindvriendelijke rechtspraak

Discussie en conclusie

- Ter afronding
 - één meer fundamentele slotbemerkingen
 - wat is ‘evidence’, wat is ‘kennis’?
 - enkel wetenschappelijk onderzoek? kwantitatief, RCT... onderzoek?
 - ook ‘expert’ of ‘practice-based’, ‘client-based’ kennis en ervaring ... ?
 - kinderrechten, internationale standaarden ...?
 - enge vs. brede definitie van kennis
 - lineaire vs. dynamische, interactieve productie van kennis

“science needs to move beyond the mere production of reliable knowledge and engage into active negotiation with society, not so much about the knowledge itself, but about the implementation of knowledge in the society context”

(LERU, 2017: 17)